arborètum
jardí botànic de Lleida

Parc Científic i Tecnològic Agroalimentari de Lleida

LIGNOSA

13

1 setembre 2016

PRESENTACIÓ

Encetem un nou curs a l'Arborètum-Jardí Botànic de Lleida i a partir de mig setembre una nova estació que ens ha de dur un cromatisme especial que afectarà a les plantes caducifòlies repartides pels diferents biomes.

Per les escoles que ens visiten a la tardor, a banda de les visites i tallers que són realitzables tot l'any, en tenim d'específics per aquesta època de l'any. Tant per les escoles com per a particulars disposem d'un nou taller destinat a nens i nenes de 6 a 12 anys, perquè a banda de conèixer el perquè els arbres experimenten canvis cromàtics a la tardor puguin elaborar manualitats amb els fruits i les fulles de colors ben variats directament recollits a l'espai.

RACÓ



Bosc de sequoies, al bioma selves temperades

TAULER

L'Arborètum ha acollit durant els dies 6 i 7 de juliol sessions pràctiques del curs de Macrofotografia i fotografia d'aproximació al camp i a l'estudi, en el marc de l'Escola d'Estiu de la UdL

El curs ha estat adreçat als alumnes i professionals interessats a aprendre a realitzar fotografies de qualitat d'objectes de mida petita, sigui per a publicitat, docència, catàlegs,



museus, joieria, rellotgeria o per a donar suport científic a investigadors de la natura. Coordinat per Xavier Goñi Gracenea del Servei de Reproducció d'Imatge de la UdL, ha estat impartit pel Sr. Albert Masó, fotògraf i biòleg, assessor científic de *Weldon Owen*, del *Simposium Internacional de Naturaleza y Fotografía*, d'*RBA Editores*, de *Mundo Científico* i de *National Geographic*, entre d'altres. Les plantes en flor i els insectes han estat durant dos dies el centre d'atenció dels objectius de les càmeres dels 10 alumnes matriculats a aquest curs.

Text: Meritxell Mor Gibert. Fotografia: Xavier Goñi Gracenea

L'Arborètum a la ruta d'estiu del Bus Turístic!

Des del 24 de juny fins a l'11 de setembre el Bus Turístic fa parada a l'Arborètum dins de



l'anomenada ruta verda, que inclou també la Mitjana i els Camps Elisis. Els usuaris i usuàries d'aquest bus tenen l'accés gratuït a l'Arborètum només presentant el tiquet. El Bus Turístic té la sortida des de davant de l'Ajuntament de Lleida, a l'avinguda Blondel, a les 10, les 11 i les 12 hores, i arriba a la parada de l'Arborètum al cap de mitja hora.

Text: Meritxell Mor Gibert. Fotografia: Josep A. Conesa Mor

CURIOSITATS DEL MÓN VEGETAL

Fruit explosiu!

Sense cap mena de dubte, alguna que altra vegada ens haurà sorprès l'esquitxagossos (*Ecballium elaterium*), una cucurbitàcia com ara la síndria o el meló, pel seu particular i no menys interessant manera de disseminar les llavors.

L'esquitxagossos és una planta anual, herbàcia però de port robust i de flors grogues. Tota ella està eriçada de forts i llargs pèls hialins. El fruit és un elateri carnós, a manera de carbassó oblong, hirsut i d'un lleuger color verd, que està sostingut per un llarg i gruixut peduncle que es corba quan el fruit arriba a la maturitat.



Esquitxagossos (*Ecballium elaterium*). A dalt, aspecte general de la planta. A baix, detall dels fruits carnosos madurs amb el peduncle corbat i preparat per explotar si se'l toca.

Si sovintegem els llocs on viu aquesta planta, com ara vores de camins, solars abandonats, runams i erms, qualsevol contacte casual amb ella, en el cas que els fruits hagin assolit la maturitat, pot desencadenar la separació violenta del peduncle que l'uneix a la planta. Certament, la ruptura del peduncle ocasiona l'obertura del fruit i una manera explosiva i molt curiosa d'alliberar les llavors i el líquid contingut a pressió a l'interior a gran distància. La projecció sobtada de les llavors i el líquid gelatinós de l'interior del fruit és la causa de sorpresa d'aquest desconegut mecanisme de disseminació de les llavors i que el nom popular descriu de manera ben encertada.

Text i fotografies: Josep A. Conesa Mor

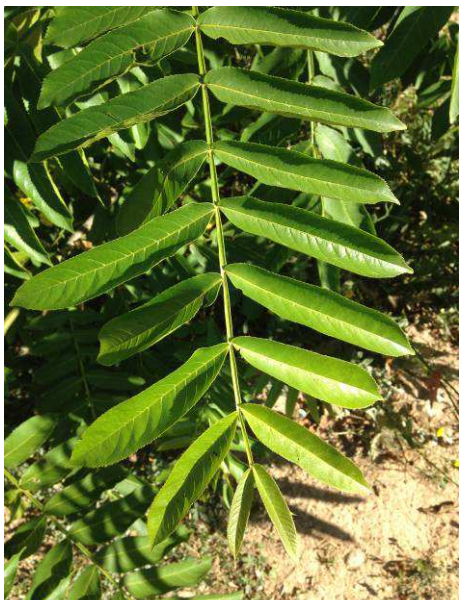
COL·LECCIÓ DE PLANTES

Juglandàcies a l'Arborètum

Les Juglandàcies, són una família de l'ordre Fagals, que reuneix uns 8 gèneres d'arbres caducifolis, majoritàriament monoics, resinosos i olorosos. En total comprèn unes 50 espècies, la majoria pròpies de regions temperades de l'hemisferi nord. La família està composta per arbres, més rarament per arbustos, d'espècies extraibèriques i unisexuals, de medul·la sòlida o perforada, amb elevats continguts en tanins, que contenen en diversos òrgans pèls i petites glàndules de color groc pàl·lid, que en assecar-se adquireixen aspecte d'escates. Les fulles són caduques, més rarament perennes, alternes –alguna vegada oposades o verticil·lades-, compostes, ja sigui en nombre parell o senar de folíols enters o serrats, i peciolades o sèssils sense estípules. Els membres d'aquesta família solen produir una substància tòxica o al·lopàtica per a altres plantes, la *juglona*, que interfereix el seu desenvolupament normal, circumstància que causa l'engroguiment i pansiment del fullatge.

A banda de ser la família dels famosos noguers, gènere *Junglans*, és també una família ben representada a l'Arborètum per tres gèneres més, entre els quals destaquen espècialment *Pterocarya*, *Carya* i *Platycaria*. Certament, és una de les famílies que millor s'adapten a les condicions climàtiques de Lleida, per la qual cosa estaria bé potenciar el seu cultiu en espais verds de la ciutat perquè els arbres solen adquirir grans proporcions i per tant no són aptes per avingudes i carrers. La pterocària de fulles de freixe o noguer alat (*Pterocarya fraxinifolia*), és originària de la regió del Caucas i nord-oest de Pèrsia, la qual va ser introduïda a França en 1784, i a Gran Bretanya després de 1800.





Peu i detall de la fulla del noguer alat (*Pterocarya fraxinifolia*) que trobem al Bosc euxínic

El noguer negre americà (*Juglans nigra*), que malgrat ser parent del noguer comú, és originari d'Amèrica del Nord, per bé que també es conrea àmpliament pel sud d'Europa, Àsia oriental i Amèrica del Sud. El noguer negre va ser introduït a Europa l'any 1629, on es cultiva com a ornamental i, en moltes regions també industrialment per l'alta qualitat de la seva fusta: densa, dura i forta, emprant-se en ebenisteria. És més resistent a les gelades que el seu parent, el noguer comú, però on millor prolifera és a les regions temperades i de sòls fèrtils amb elevats registres de pluviositat.



Fruit de noguer negre americà (*Juglans nigra*)

El pacaner (*Carya illinoinensis*) i el seu fruit comestible, dit la pacana, nou de l'illa o nou empresonada, entre altres noms vernacles, és una espècie nativa del sud-est dels Estats Units. Els amerindis kiowa usaven una decocció de l'escorça com a remei contra la tuberculosi i els comanxes la pols de fulles seques en fregues externes contra la tinya. L'escorça i les fulles són astringents. A Mèxic s'usa l'escorça per guarir febres intermitents.





Peu i detall de la fulla del pacaner (*Carya illinoinensis*) que trobem a l'Arborètum

Text i fotografies: César Del Arco Garcia

CULTURA POPULAR I LITERATURA

Roure de fulla petita (*Quercus faginea)*

També es coneix amb el nom de galer, reboll de fulla estreta o roure valencià.

I més enllà, a l'ombra d'un roure,

riu barroerament un gaig.

Fa unes rialles com jo faig

quan estic sol i ric a lloure.

Quan el gaig calla, jo me'n vaig.

Màrius Torres, "111. L'òliba, el gaig i el rossinyol", *Poesies*



Peu de roure de fulla petita a la Roureda submediterrània

Quan roures enyorosos

de verds marins comencen

crepusculars missatges,

volent-te foc, demano

nova claror, que siguis,

davant altars on cremen

ardents silencis d'ales,

encès cristall, més flama,

llum de cançó senzilla.

Salvador Espriu, "Oració en la teva mort", *Les hores*



Fulla del roure de fulla petita (*Quercus faginea*)

Recull i fotografies: Meritxell Mor Gibert

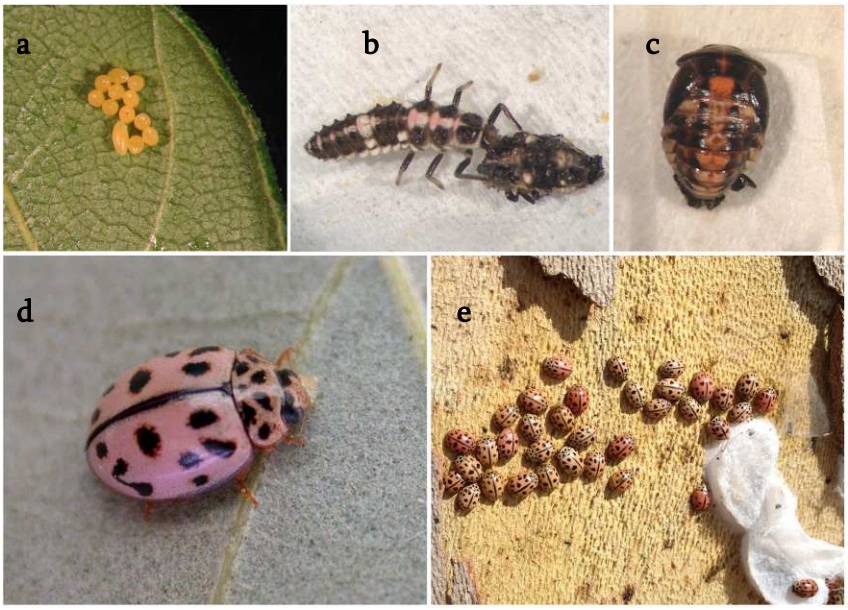
BESTIOLES

La marieta rosa (*Oenopia conglobata*)

Segurament, la marieta més coneguda per tothom és la típica vermella amb 7 taques negres (*Coccinella septempunctata*), però en realitat l'espècie més abundant i que podem trobar amb més facilitat a l'Arborètum i a la resta dels nostres espais verds urbans és una marieta de color rosat, anomenada *Oenopia conglobata*. Es tracta d'una espècie nativa del continent europeu, molt comuna en les zones mediterrànies i perfectament adaptada a les nostres condicions. És arborícola, és a dir que és més probable trobar-la alimentant-se en arbres o arbustos de port elevat. S'alimenta bàsicament de pugons, però també la podeu trobar menjant caparretes, psila o àcars.

Els èlitres o ales dels adults d'aquest coccinèl·lid poden tenir diferents tonalitats de color rosa i tenen setze taques negres, dues de les quals s'uneixen formant una *V* característica (Figura 1d). Les larves i pupes també poden tenir un cert to rosa pàl·lid (Figura 1b i c). Comencem a trobar-la a partir del mes de maig fins al setembre. Passa els mesos d'hivern en forma d'adult refugiada en llocs protegits com, per exemple, sota l'escorça dels arbres (Figura 1e).

Donada la seva abundància en espais verds urbans, la seva bona adaptació i el seu rang d'hostes (plagues que s'ha vist que pot consumir), representa un molt bon agent de control biològic de plagues en aquests espais. Tot i això, és una espècie de la que no es té massa informació i actualment, l'equip d'Entomologia de la Universitat de Lleida està duent a terme una sèrie d'experiments amb ella per tal d'estudiar-ne el seu potencial d'ús.



a), b) i c) Posta, larva i pupa de la marieta (*Oenopia conglobata*);

d) Adult amb la coloració rosada típica i les taques característiques;

e) Adults invernants sota l'escorça d'un arbre.

Text i Fotografies: Belén Lumbierres

AGENDA

El Jardí Botànic-Arborètum de Lleida, a la ruta d'estiu del Bus Turístic

El Bus Turístic farà parada a l'Arborètum fins el dia 11 de setembre dins de l'anomenada *ruta verda*, que inclou també la Mitjana i els Camps Elisis. El Bus Turístic sortirà des de davant de l'Ajuntament de Lleida, a l'avinguda Blondel, a les 10, les 11 i les 12 hores i trenta minuts després farà parada a l'Arborètum.

ACTIVITATS DE TARDOR:

Visites guiades

Colors de tardor

Dia 22 d'octubre, de 18-19,30 h i 13 de novembre, de 11,30-13 h

Si vols contemplar la paleta de colors naturals més variegada i diversa que subministren alguns arbres i arbustos del món segueix aquesta visita guiada. A més de curiositats coneixeràs per què les fulles dels arbres caducifolis abans de caure al terra s'omplen de colors ocres, grocs, taronja, vermell i fúcsia segons les espècies.

Preu: 4 €. Amics/Amigues de l'Arborètum: 2 €. Places limitades. Inscripció prèvia a arboretum@pcital.es

Conèixer els arbres que fan bolets!!

Dia 16 d'octubre, de 11-13 h

Visita guiada per l'Arborètum per conèixer una selecció d'arbres associats a les principals espècies de bolets tòxics i comestibles. Una excel·lent oportunitat per conèixer en quins boscos s'ha d'adreçar el boletaire.

Preu: 4 €. Amics/Amigues de l'Arborètum: 2 €. Places limitades. Inscripció prèvia a arboretum@pcital.es

I si voleu aprendre a identificar els bolets i les principals famílies, aleshores us recomanem el curs 'És temps de bolets!' els dies 22 (dissabte) i 23 (diumenge) a càrrec de José Manuel Pérez Redondo i Carlos Cortés. Cal inscripció prèvia a: http://sostenibilitat.paeria.cat/formacio-educacio-i-sensibilitzacio-ambiental/ecoactivitats

Tallers

Taller de Bonsais combinat amb una visita guiada per l'Arborètum

Dia 15 d'octubre, de 9-13 h

Taller que combina una visita guiada prèvia per l'Arborètum per a descobrir com són i on viuen una selecció d'espècies d'arbres i arbusts que s'utilitzen per fer i cultivar bonsais (9-10,30 h). La visita serà guiada per personal de l'Arborètum. El taller de bonsais anirà a càrrec de Gerard Curcó, president del Club Bonsai Lleida.

Preu: 35 €. Amics/Amigues de l'Arborètum: 30 €. Inclou un bonsai. Places limitades. Cal inscripció prèvia fins al 7 d'octubre (inclòs) a arboretum@pcital.es

A la tardor alguns arbres canvien de color

Dia 5 de novembre, d'11-13 h

Taller per als més petits (6-12 anys) que resol preguntes com ara... per què els arbres perden la fulla i per què les fulles canvien de color. Farem manualitats elaborades amb fruits de tardor i fulles de colors caigudes dels arbres.

Preu: 4 €. Amics/Amigues de l'Arborètum: 2 €. Places limitades. Inscripció prèvia a arboretum@pcital.es

L'arbre a l'entorn urbà. Criteris de disseny i manteniment

Dia 12 de novembre, de 9-13 h

Destinat a arquitectes, enginyers agrònoms, enginyers forestals, tècnics de manteniment i persones interessades en el tema. S'abordaran aspectes com criteris en l'elecció de l'espècie segons la tipologia dels espais verds, normativa urbanística municipal i alineacions, criteris de disseny de les infraestructures i manteniment. Gestió de l'arbrat i els criteris de renovació. A càrrec de Marcos Manceñido, enginyer de Forests, especialista en àrees verdes.

Preu: 20 €. Amics/Amigues de l'Arborètum: 15 €. Places limitades. Inscripció prèvia a arboretum@pcital.es

PLANTA A CONÈIXER



Ilex aquifolium L. [boix grèvol (cat.), acebo (cast.), Holly (angl.)]. Aquifoliàcies. Bosc euxínic i Lloreda mediterrània.

Horari i calendari d'obertura

Obert de dimarts a diumenge

- ✓ De novembre a març: de les 10 a les 17 h
- ✓ D'abril a juny (excepte juliol i agost) i setembre i octubre: de les 10 a les 13 h i de les 16 a les 20 h
- ✓ Juliol i agost: de les 10 a les 13 h i de les 18 a les 20,30 h

Romandrà tancat l'1 de gener, el 6 de gener, l'1 de maig i el 25 de desembre.

Accés lliure

- ✓ Els dies de portes obertes
- ✓ El primer diumenge de cada mes

Es permet l'accés al recinte fins a 45 minuts abans de l'hora del tancament.

Visites guiades, cursos i tallers
Enric Farreny, 49 - 25198 Lleida
http://arboretum.parcteclleida.es/
Telèfon 973 700083

arborètum
jardí botànic de Lleida

Parc Científic i Tecnològic Agroalimentari de Lleida

Universitat de Lleida

Ajuntament de Lleida

Gobierno de España · Ministerio de Economía y Competitividad

Generalitat de Catalunya
Departament d'Economia i Coneixement

***Lignosa*, 13** (setembre 2016)
Director: Josep Antoni Conesa Mor
Maquetació i coordinació: Meritxell Mor Gibert